

احیای بافت شهری تاریخی با رویکرد مشارکت

تألیف

پیروز حناچی - محمود پورسراجیان

توجه!

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در وبلاگ‌ها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود.

انتشارات دانشگاه تهران

شماره ۳۲۸۳

شماره مسلسل ۷۲۰۵

حناچی، پیروز ۱۳۹۱ -
احیای بافت شهری تاریخی (با رویکرد مشارکت) / مؤلفان: پیروز حناچی، محمود
پورسراجیان - تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۱.
۲۰۰ ص: مصور - (انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره ۳۲۸۳).

ISBN 978-964-03-6349-2

فهرستویسی براساس اطلاعات فیپا
پشت جلد به انگلیسی: Pirooz Hannachi, Mahmoud Pour sarrajian,
Revitalization of Historic Urban Fabric

کتابنامه: ص. ۳۱۱؛ همچنین به صورت زیرنویس
نمایه.

نوسازی شهری، پورسراجیان، محمود، ۱۳۹۱ - دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات.

۱۳۹۱

۷۱/۵

NA ۹۰۵۳ / ن ۹ ح ۹

۲۷۱۶۵۸۷

شماره کتابشناسی ملی

عنوان: احیای بافت شهری تاریخی (با رویکرد مشارکت)

تألیف: دکتر پیروز حناچی - مهندس محمود پورسراجیان

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

ISBN:978-964-03-6349-2

9 789640 363492

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلفان است»

«کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است»

بها: ۸۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرش مقدم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - سایت <http://press.ut.ac.ir>

بخش و فروش: تلفکس ۸۸۰۱۲۰۷۸

ای برادر

خداوند بی‌نهایت است و لامکان و بی‌زمان؛ اما به قدر فهم تو کوچک می‌شود و به قدر نیاز تو فرود می‌آید و به قدر آرزوی تو گسترده می‌شود و به قدر ایمان تو کارگشا می‌شود و به قدر نخ پیر زنان دوزنده باریک می‌شود و به قدر دل امیدواران گرم می‌شود ...

پسدر می‌شود یتیمان را و مادر.

امید می‌شود ناامیدان را.

راه می‌شود گم‌گشتگان را.

نور می‌شود در تاریکی ماندگان را.

شمشیر می‌شود رزمندگان را.

عصا می‌شود پیران را.

عشق می‌شود محتاجان به عشق را ...

خداوند همه چیز می‌شود همه کس را.

به شرط اعتقاد؛

به شرط پاکی دل؛

به شرط طهارت روح؛

به شرط پرهیز از معامله با ابلیس.

بشوید قلب‌هایتان را از هر احساس ناروا؛

و مغزهایتان را از هر اندیشه خلاف

و زبان‌هایتان را از هر گفتار ناپاک

و دست‌هایتان را از هر آلودگی در بازار ...

و بیرهزید از ناجوانمردی‌ها، ناراستی‌ها، نامردمی‌ها.

چنین کنید تا ببینید که خداوند، چگونه بر سفره شما، با کاسه‌یی خوراک و تکه‌ای نان می‌نشیند و بر بند

تاب، با کودکان‌تان تاب می‌خورد و در دکان شما کفه‌های ترازویتان را میزان می‌کند و در کوچه‌های خلوت

شب با شما آواز می‌خواند ...

مگر از زندگی چه می‌خواهید، که در خدایی خدا یافت نمی‌شود، که به شیطان پناه می‌برید؟

که در عشق یافت نمی‌شود، که به نفرت پناه می‌برید؟

که در سلامت یافت نمی‌شود که به خلاف پناه می‌برید؟

قلب‌هایتان را از حقارت کینه تهی کنید و با عظمت عشق پر کنید.

زیرا که عشق چون عقاب است؛ بالا می‌پرد و دور ... بی‌اعتنا به حقیران در روح.

بخشی از سخنان «ملاصدرای شیرازی صدرالمتهین»

برگرفته از کتاب «مردی در تبعید ابدی» نوشته نادر ابراهیمی

با امید به روزی که

به «ایاک نعبد و ایاک نستعین» عمل کنیم؛
به آنچه می‌گوییم، عمل کنیم؛
واقعیت به حقیقت برسد؛
عدل، انصاف و امانت‌داری حکمفرما شود؛
هر کس و هر چیز، در جای حقیقی خود قرار گیرد؛
نشانه بزرگی انسان، انسانیت او باشد، نه مقام و منصب او؛
حرص و طمع برچیده شود؛
استثمار از تمام شئون زندگی انسانی برداشته شود؛
بشر آرزوهای کوچک را رها و به آرزوهای بزرگ بیندیشد؛
بهرتر بینیم و بهتر گوش دهیم؛
به زیبا شنیدن، زیبا دیدن و زیبا بیان کردن، عادت کنیم؛
در مسیری حرکت کنیم که پشیمانی در آن نباشد؛
...

تقدیم به همه کسانی که کتاب را می‌خوانند و مورد نقد قرار می‌دهند.

فهرست مطالب

۱

مقدمه

فصل اول: مفهوم احیای بافت شهری تاریخی

۵	۱-۱. مقدمه
۶	۲-۱. مفهوم احیا
۸	۳-۱. فرسودگی
۸	۱-۳-۱. فرسودگی فیزیکی یا ساختاری
۸	۲-۳-۱. فرسودگی کارکردی
۹	۳-۳-۱. فرسودگی در تصور ذهنی
۹	۴-۳-۱. فرسودگی قانونی و رسمی
۹	۵-۳-۱. فرسودگی مکانی
۹	۶-۳-۱. فرسودگی سرمایه‌ای
۱۰	۷-۳-۱. فرسودگی نسبی یا اقتصادی
۱۱	۴-۱. ارزش‌های بافت‌های شهری تاریخی
۱۱	۱-۴-۱. ارزش‌های تاریخی
۱۴	۲-۴-۱. ارزش‌های فرهنگی
۱۷	۳-۴-۱. ارزش‌های روز
۱۹	۵-۱. احیای فیزیکی
۱۹	۱-۵-۱. تخریب بناهای تاریخی
۲۰	۲-۵-۱. بهسازی ساختمان‌های تاریخی
۲۳	۶-۱. احیای اقتصادی
۲۵	۱-۶-۱. چالش‌های اقتصادی بافت‌های شهری تاریخی ایران
۳۹	۲-۶-۱. راهکارهایی پیشنهادی برای رفع مشکلات اقتصادی
۴۲	۷-۱. احیای اجتماعی
۴۶	۸-۱. نمونه راهکارهای احیا
۴۶	۱-۸-۱. صنعت گردشگری، راهکاری برای احیا
۴۷	۲-۸-۱. حفظ جمعیت کنونی یا جذب جمعیت جدید، راهکاری برای احیا
۵۱	۹-۱. نتیجه‌گیری

فصل دوم: سوابق مداخله در بافت‌های شهری تاریخی

- ۵۵ ۱-۲. مقدمه
- ۵۶ ۲-۲. سابقه مرمت و مرمت شهری در جهان
- ۵۶ ۱-۲-۲. از قرون وسطی تا نیمه دوم قرن هجدهم
- ۵۶ ۲-۲-۲. نیمه دوم قرن هجدهم (مرمت سبکی وابسته به تقلید)
- ۳-۲-۲. اواخر قرن نوزدهم و نیمه اول قرن بیستم (شروع حفاظت اصولی و تفکرات مدرن)
- ۵۷ ۴-۲-۲. نیمه دوم قرن بیستم (حفاظت بافت، تفکرات پست‌مدرن، رویکرد اقتصادمحور)
- ۶۲ ۵-۲-۲. جمع‌بندی
- ۶۳ ۳-۲. نمونه طرح‌های مرمت شهری در جهان
- ۶۳ ۱-۳-۲. فرانسه و اقدامات بارون هوسمان
- ۶۶ ۲-۳-۲. مرمت شهری در انگلستان
- ۷۳ ۳-۳-۲. مرمت شهری در ایتالیا
- ۷۸ ۴-۳-۲. تجربه احیای مرکز شهر بیروت
- ۸۲ ۵-۳-۲. احیای ناحیه «گرینچرتون»
- ۸۵ ۶-۳-۲. تجربه مدیریتی و قانونی جدید در هاوانا
- ۹۰ ۴-۲. سابقه مرمت و مرمت شهری در ایران
- ۱-۴-۲. دوره اول: دوره کشف آثار و شکل‌گیری تفکر حفاظت از میراث باستانی کشور (پیش از سال ۱۳۰۹)
- ۹۰ ۲-۴-۲. دوره دوم: دوران شروع فعالیت در زمینه حفاظت و مداخله در بافت‌های ناپسامان شهری (۱۳۰۹-۱۳۳۹)
- ۹۱ ۳-۴-۲. دوره سوم: تلاش برای تخصصی‌تر کردن نهادهای مرتبط با حوزه حفاظت و توجه به نوسازی و عمران شهر (۱۳۴۰-۱۳۵۷)
- ۹۳ ۴-۴-۲. دوره چهارم: تشکیل سازمانی مستقل در حوزه میراث فرهنگی و راهکار روان‌بخشی بافت در حوزه بافت‌های شهری (۱۳۵۸-۱۳۶۸)
- ۹۶ ۵-۴-۲. دوره پنجم: بهسازی مراکز شهری و محورهای فرهنگی - تاریخی (۱۳۶۹-۱۳۷۲)
- ۹۷ ۶-۴-۲. دوره ششم: تجمیع و بافت مسئله‌دار شهری (۱۳۷۳-۱۳۷۵)
- ۷-۴-۲. دوره هفتم: تغییر در ساختار راهبری سیاست‌های مرتبط با میراث فرهنگی و به‌کارگیری راهکار بهسازی برای بافت‌های مسئله‌دار شهری (۱۳۷۶-۱۳۸۳)
- ۹۸ ۸-۴-۲. دوره هشتم: نوسازی و بهسازی بافت فرسوده (از سال ۱۳۸۴ به بعد)
- ۹۸ ۵-۲. نمونه طرح‌های مرمت شهری در ایران
- ۱۰۰

- ۱۰۰ ۱-۵-۲. تجربه‌های نوسازی و بهسازی بافت‌های قدیمی در کرمانشاه
 ۱۰۱ ۲-۵-۲. اقدامات مرمت شهری در محورهای فرهنگی و تاریخی اصفهان
 ۱۰۶ ۶-۲. نتیجه‌گیری

فصل سوم: نظریات و اسناد جهانی احیای بافت‌های شهری تاریخی

- ۱۱۳ ۱-۳. مقدمه
 ۱۱۴ ۲-۳. نظریه‌های احیای بافت شهری
 ۱۱۴ ۱-۲-۳. نظریه‌های اوژن وبوله لودوک
 ۱۱۵ ۲-۲-۳. نظریه‌های جان راسکین
 ۱۱۶ ۳-۲-۳. نظریه‌های کامیلوسیت
 ۱۱۷ ۴-۲-۳. نظریه‌های کامیلو بویو
 ۱۱۸ ۵-۲-۳. نظریه‌های لوکوربوزیه
 ۱۱۸ ۶-۲-۳. نظریه‌های لوئیس مامفورد
 ۱۱۹ ۷-۲-۳. نظریه‌های کوین لینچ
 ۱۲۰ ۸-۲-۳. نظریه‌های تری فارل
 ۱۲۰ ۹-۲-۳. نظریه‌های ریچارد راجرز
 ۱۲۲ ۳-۳. اسناد جهانی احیای بافت شهری تاریخی
 ۱۲۳ ۱-۳-۳. منشور کنگره آتن
 ۱۲۳ ۲-۳-۳. منشور ونیز
 ۱۲۴ ۳-۳-۳. قطعنامه کنگره آمستردام
 ۱۲۵ ۴-۳-۳. منشور واشنگتن
 ۱۲۵ ۵-۳-۳. معاهده ماستریخت
 ۱۲۵ ۶-۳-۳. منشور فاس
 ۱۲۶ ۷-۳-۳. منشور نارا
 ۱۲۷ ۸-۳-۳. بیانیه سان آنتونیو
 ۱۲۸ ۹-۳-۳. بیانیه استکهلم
 ۱۲۸ ۱۰-۳-۳. بیانیه ملبورن
 ۱۲۸ ۱۱-۳-۳. منشور بورا
 ۱۳۰ ۱۲-۳-۳. بیانیه مکزیکوسیتی
 ۱۳۰ ۱۳-۳-۳. منشور کراکف
 ۱۳۱ ۱۴-۳-۳. بیانیه کازان

۱۳۲	۳-۱۵. بیانیه هوی آن
۱۳۳	۳-۱۶. کنوانسیون حفاظت و صیانت از میراث فرهنگی ناملموس
۱۳۴	۳-۱۷. منشور حفظ میراث شهری کشورهای اسلامی
۱۳۵	۳-۱۸. بیانیه جیان
۱۳۵	۳-۱۹. بیانیه بیت المقدس
۱۳۶	۳-۲۰. بیانیه ورونا
۱۳۶	۳-۲۱. منشور ایکوموس
۱۳۸	۳-۲۲. قطب‌نامه سمینار مرمت بناها و شهرهای تاریخی
۱۳۹	۳-۲۳. بیانیه و توصیه‌نامه بم
۱۴۰	۳-۲۴. بیانیه همایش تجدید حیات در بافت‌های بالارزش
۱۴۴	۳-۴. نتیجه‌گیری

فصل چهارم: حوزه‌های احیای بافت شهری تاریخی

۱۴۵	۴-۱. مقدمه
۱۴۶	۴-۲. شهر
۱۴۸	۴-۲-۱. بافت شهری تاریخی
۱۵۰	۴-۲-۲. عناصر اصلی شالوده شهر تاریخی
۱۵۵	۴-۳. محله
۱۵۶	۴-۳-۱. محله پایدار در راستای توسعه پایدار
۱۵۹	۴-۳-۲. استخوان‌بندی محله
۱۶۳	۴-۴. فضای شهری
۱۶۵	۴-۴-۱. انواع فضای شهری
۱۶۷	۴-۴-۲. اجزای کالبدی تشکیل‌دهنده فضای شهری
۱۶۸	۴-۴-۳. کیفیت فضای شهری
۱۷۱	۴-۵. نتیجه‌گیری

فصل پنجم: مشارکت در طرح‌های احیای بافت شهری

۱۷۳	۵-۱. مقدمه
۱۷۴	۵-۲. تعریف مشارکت و انواع آن
۱۷۷	۵-۳. نظریات توسعه مشارکتی

۱۸۰	۴-۵. نظریه‌های شهرسازی مشارکتی
۱۸۲	۵-۵. انواع برنامه‌ریزی در طرح مشارکتی
۱۸۴	۶-۵. طرفین مشارکت
۱۸۵	۷-۵. سیاست‌های شراکتی در طرح‌های شهری (تجربه‌های انگلستان و اسکاتلند)
۱۸۵	۵-۷-۱. سیاست‌های شراکتی تجربه‌شده در طرح‌های شهری انگلستان
۱۹۰	۵-۷-۲. سیاست‌های شراکتی تجربه‌شده در طرح‌های شهری اسکاتلند
۱۹۳	۵-۷-۳. تجربه «شراکت ویت‌فیلد»
۱۹۸	۵-۸. مشارکت در ایران
۱۹۸	۵-۸-۱. معیارهایی برای دسته‌بندی مشارکت در ایران
۲۰۰	۵-۹. دخالت جامعه‌محور (محل‌محور) در راستای تحقق مشارکت
۲۰۱	۵-۹-۱. سازمان‌های غیردولتی
۲۰۲	۵-۹-۲. روش‌های مختلف سازماندهی طرح‌های جامعه‌محور
۲۰۳	۵-۹-۳. طرح توسعه پایدار سکونتگاه غیررسمی نوده مشهد
۲۰۶	۵-۹-۴. طرح نوسازی محله شهید خورشید منطقه ۱۵ تهران
۲۱۰	۵-۱۰. نتیجه‌گیری

فصل ششم: طراحی در راستای احیا

۲۱۳	۶-۱. مقدمه
۲۱۴	۶-۲. طراحی در بافت‌های شهری تاریخی
۲۱۴	۶-۲-۱. اصول طراحی در بافت‌های شهری تاریخی
۲۲۱	۶-۳. فرایند طراحی
۲۲۳	۶-۳-۱. مرحله شناخت
۲۲۶	۶-۳-۲. مرحله طراحی
۲۲۶	۶-۳-۳. مدل‌های فرایند طراحی
۲۲۹	۶-۴. آسیب‌شناسی فرایند طراحی موجود در ارتباط با مشارکت
۲۳۰	۶-۴-۱. شرایط فرایند طراحی مشارکتی
۲۳۲	۶-۵. نتیجه‌گیری

فصل هفتم: نتیجه‌گیری

۲۳۵	۷-۱. مقدمه
-----	------------

- ۲۳۶ ۲-۷. احیای مشارکتی بافت شهری تاریخی
- ۲۴۱ ۳-۷. نکات قابل توجه در مدیریت فرایند احیا
- ۲۴۴ ۴-۷. فرایند اجرایی احیای مشارکتی بافت شهری تاریخی در مقیاس محله

۲۴۹ نمایه

۲۶۹ منابع و مآخذ

فهرست جدول‌ها

- ۱-۲. اقدامات مرمت شهری در چهار محور فرهنگی و تاریخی اصفهان (اهداف، راهبردها و سیاست‌ها) ۱۰۴
- ۲-۲. اقدامات مرمت شهری در چهار محور فرهنگی و تاریخی اصفهان (کاربری جدید پیشنهادی، روش مداخله و متولی طرح) ۱۰۵
- ۱-۴. میزان هماهنگی نکات الگویی برای سازماندهی استخوان‌بندی محله با اصول طراحی شهری ۱۶۲
- ۱-۵. شناخت انواع مشارکت، بر اساس هشت معیار ارزیابی ۱۹۹
- ۲-۵. تفکیک مسئولیت‌ها در طرح‌های جامعه/ محله‌محور ۲۰۳
- ۱-۶. آسیب‌شناسی مراحل مختلف فرایند دخالت در بافت شهری ۲۲۹
- ۲-۶. مراحل مختلف فرایند طراحی مشارکتی در بافت شهری ۲۳۱

فهرست شکل‌ها

- ۶۴ ۱-۲. اصلاحات شهرسازی هوسمان در پاریس
- ۶۷ ۲-۲. شهر لایسستر
- ۶۹ ۳-۲. منطقه تاریخی چستر
- ۷۰ ۴-۲. منطقه تاریخی چی چستر
- ۷۱ ۵-۲. تصویری از یورک
- ۷۲ ۶-۲. بافت شهر بیت
- ۷۴ ۷-۲. شهر بولونیا
- ۷۶ ۸-۲. شهر تاریخی ونیز
- ۷۷ ۹-۲. شهر تاریخی ونیز
- ۷۸ ۱۰-۲. شهر اوربینو
- ۸۵ ۱۱-۲. موقعیت هاوانای قدیم
- ۸۷ ۱۲-۲. قبل و بعد از اقدامات صورت گرفته در بافت هاوانا
- ۸۹ ۱۳-۲. تقسیم وظایف در مدیریت بافت هاوانا
- ۱۴-۲. بالا: انقطاع بافت تاریخی یزد توسط خیابان قیام (عکس هوایی ۱۳۳۵)؛ پایین: ادامه دخالت‌های در بافت و عبور خیابان‌های عمود بر خیابان قیام (عکس هوایی ۱۳۸۳)
- ۹۲ ۱۵-۲. مداخلات مستقیم دولت مرکزی در نوسازی و بازسازی بافت‌های کهن با رویکرد نوگرایی دهه ۴۰ و ۵۰: بافت اطراف حرم مطهر امام رضا (ع)
- ۹۴ ۱۶-۲. طرح بازگشایی محور حد فاصل خیابان زند و مجموعه شاهچراغ در شیراز
- ۹۶ ۱۷-۲. بالا و وسط: طرح تجمیع محله تل یزد؛ پایین: طرح نوسازی و بازسازی موردستان شیراز به‌عنوان بافت مسئله‌دار شهری
- ۹۷ ۱۸-۲. چهار محور از محورهای تاریخی اصفهان: راست، از بالا به پایین، محور جلفا و محور بیدآباد؛ چپ، از بالا به پایین، محور جویباره و محور جماله
- ۱۰۲ ۱-۴. تصویر هوایی از بافت تاریخی یزد در محدوده محله فهادان
- ۱۴۸ ۲-۴. تصویر هوایی بخشی از بازار تاریخی شهر یزد
- ۱۵۴ ۳-۴. محله فهادان: بالا- عکس هوایی سال ۱۳۳۵؛ پایین- عکس هوایی سال ۱۳۸۳
- ۱۵۵ ۴-۴. ساختار محله کوشکنو و عناصر اطراف آن
- ۱۵۹ ۵-۴. ساختار بین دو فضای جمعی تکیه امیرچخماق و میدان شاه طهماسب
- ۱۶۳ ۶-۴. میدان وقت‌الساعت، قدیمی‌ترین میدان یزد
- ۱۶۵ ۷-۴. گذر اتصال‌دهنده میدانچه فهادان و حسینیه شاه ابوالقاسم به‌عنوان دو فضای

۱۶۶	عمومی شهری
۲۰۷	۱-۵. ساختار دفتر نوسازی محله خوببخت
۲۰۸	۲-۵. جلسات اطلاع‌رسانی به ساکنان محله
۲۲۱	۱-۶. مدل کلی مراحل عملی طراحی
۲۲۷	۲-۶. مدلی عمومی برای فرایند عملی طراحی
۲۲۸	۳-۶. مدل سیستماتیک فرایند طراحی
۲۴۷	۱-۷. فرایند اجرایی احیای مشارکتی بافت شهری تاریخی در مقیاس محله

و کسانی که بر اساس ساختارهای نهادی کشور، در طرح، خود را مدافع منافع و محق نظر دادن می‌دانند باید در طرح شناخته شوند و در مراحل مختلف فرایند طراحی مشارکت داشته باشند؛ البته مشارکت عملی، نه تأییدی. دیگر برنامه‌ریز و طراح نمی‌تواند خود را تصمیم‌گیرنده مطلق و مردم را ناتوان در تصمیم‌گیری برای آینده خود فرض کرده و برای آنها تصمیم بگیرد.

البته تجارب مشارکت در برنامه‌ریزی شهری در جهان، غنی می‌باشد و پنج دهه است که در کشورهای دنیا به این مقوله پرداخته شده و با انجام تجربه‌های مختلف به دست‌آوردهای قابل تأمل رسیده‌اند. در ایران نیز در سال‌های اخیر، مشارکت مطرح بوده است؛ اما به صورتی غلط و دور از مفهوم واقعی خود.

بنابراین با توجه به آنچه گفته شد، در پژوهش پیش‌رو، به دو موضوع اصلی فرایند احیای بافت‌های شهری تاریخی و نقش مشارکت در آن، پرداخته می‌شود. فرایند احیای بافت شهری تاریخی، به علت وجود ارزش‌های تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و ...، از حساسیت خاص خود نسبت به دیگر بافت‌های شهری برخوردار می‌باشد؛ از این جهت، در این پژوهش به چگونگی دخالت در این بافت‌ها با در نظر گرفتن خصوصیات خاص آنها در راستای احیا، پرداخته خواهد شد.

برای تأکید بر ضرورت پژوهش، قابل ذکر است که امروزه در دل شهرهایی که قدمتی به اندازه تاریخ کشورمان دارند بافتی وجود دارد که از هم پاشیده و فرسوده است. این بافت دیگر نه تنها سرمنشأ عواطف و خاطرات ساکنان خود نیست، بلکه نظاره کردن این بافت‌ها در بینندگان آگاه، اظهار تأسف و در رهگذران عادی، احساس تنفر را بر می‌انگیزد؛ مکانی مملو از بیماری‌های اجتماعی، فقر و فاقد حداقل استانداردهای زندگی شهری که دیگر رغبتی را به تعلق بر نمی‌انگیزد. این بافت‌ها در انتظار تکلیفی هستند که ما برای آنها تعیین می‌کنیم؛ ولی تاکنون در هیچ پروژه‌ای به بافت‌های شهری تاریخی آن چنان که باید اهمیت کافی داده نشده است و در طرح‌های مختلف چه بالادستی مانند طرح جامع که در آن جداگانه برای بافت شهری تاریخی تصمیم گرفته شده است و به علت ناهماهنگی‌های موجود بین آن طرح‌ها و طرح جامع شهر و همچنین مشخص نبودن مسئول بافت‌های تاریخی به صورت روشن، بافت‌های تاریخی دستخوش دخالت‌های موضعی و بدون آینده‌نگری و مقطعی و غیر اصولی شده‌اند. در بسیاری از موارد نیز بافت‌های تاریخی در زمره بافت‌های فرسوده که دارای معیارهای خاص خود مانند ریزدانی، ناپایداری و نفوذناپذیری می‌باشد قرار گرفته و راهکارهای داده شده برای بافت‌های فرسوده، در بافت‌های تاریخی، بدون در نظر گرفتن شاخص‌های مختص این چنین بافت‌هایی، به همان صورت وارد شده است. به طور مثال تعریض معابر برای تقویت نفوذپذیری به بافت فرسوده، در بافت‌های تاریخی نیز به همان صورت کپی شده است. همچنین احیاهای صورت گرفته به ندرت به تمام جوانب و ابعاد اجتماعی، اقتصادی و ... علاوه بر بعد کالبدی پرداخته‌اند. بنابراین پژوهش، با توجه به آنچه گفته شد و با در نظر گرفتن اهمیت مفهوم مشارکت، به عنوان یک اهرم بسیار مؤثر در موفقیت و پیشبرد فرایند احیا، به دنبال برداشتن قدمی جهت تعریف فرایند احیای کامل‌تر و جامع‌تر بافت‌های شهری تاریخی با رویکرد مشارکت با حفظ اصالت و ارزش‌های آنها می‌باشد.

به طور خلاصه، این پژوهش به دنبال پاسخ‌گویی به سؤالات زیر است:

- آنچه احیاگر باید بداند، چیست؟

- احیای کامل‌تر و جامع‌تر کدام است؟
- تعریف احیای مشارکتی بافت شهری تاریخی چیست؟
- فرایند اجرایی احیای مشارکتی چگونه حاصل می‌شود؟

ساختار پژوهش مشتمل بر هفت فصل است که در فصل اول، به مفهوم احیا، انواع فرسودگی بافت‌های شهری، ارزش‌های بافت‌های شهری تاریخی، ابعاد مختلف فیزیکی، اقتصادی و اجتماعی احیا و نمونه راهکارهای مناسب در جهت اجرای فرایند احیا پرداخته می‌شود. فصل دوم، با توجه به اهمیت شناخت سیر تحول اقدامات صورت گرفته و نمونه طرح‌های انجام شده و نکات مثبت و منفی آنها، در جهت برنامه‌ریزی‌های موفق‌تر، توصیف سابقه مرمت و مرمت شهری در جهان و ایران و نمونه طرح‌های مرمت شهری در آنها را در بر می‌گیرد. فصل سوم، با توجه به تأثیرگذاری افکار جهانی و جامعه حرفه‌ای ایران بر روند دخالت در بافت‌های باارزش، نظریات و اسناد جهانی مرتبط با احیای بافت‌های شهری تاریخی را بررسی می‌کند. فصل چهارم، به یکی از ارکان اصلی موضوع احیای بافت شهری تاریخی، یعنی حوزه مورد مداخله و مقیاس آن که در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها بسیار اهمیت دارد، پرداخته است. فصل پنجم، مفهوم مشارکت، نظریات مشارکتی، طرفین مشارکت، انواع برنامه‌ریزی‌های مشارکتی و در نهایت، نمونه سیاست‌های مشارکتی در طرح‌های شهری و نمونه راهکارهای به‌کارگیری مفهوم مشارکت را مورد بررسی قرار داده است. فصل ششم، با توجه به لزوم طراحی جدید در بعضی مواقع برای ایجاد تغییر جدا از بهسازی و حفاظت، به موضوع طراحی جدید در بافت‌های شهری تاریخی در راستای احیای آنها و اصول مرتبط با ارزش‌های این بافت‌ها که باید در طراحی رعایت شوند، پرداخته است. همچنین در آن فصل، با توجه به فرایندی بودن امر احیا و اقدامات مرتبط با آن، فرایندهای طراحی موجود آسیب‌شناسی شده و بر اساس نتایج آن و با توجه به مبانی مورد بحث در فصول قبل، شرایط فرایند طراحی مشارکتی ارائه گشته است. در نهایت، فصل هفتم، به‌عنوان نتیجه‌گیری از مباحث مطرح شده، تعریف احیای مشارکتی بافت شهری تاریخی، فرایند اجرایی احیای مشارکتی در مقیاس محله و نکات قابل‌توجه در مدیریت فرایند احیا را ارائه داده است.

در پایان، قابل ذکر است که کتاب پیش‌رو، بر اساس بسط مطالب رساله، با عنوان «احیای بافت تاریخی با رویکرد مشارکت مردمی (احیا، در محله دارالشفا شهر تاریخی یزد)» تهیه شده توسط محمود پورسراجیان، به راهنمایی دکتر پیروز حناچی، جهت دریافت درجه کارشناسی‌ارشد رشته مرمت و احیای بناها و بافت‌های تاریخی از دانشکده معماری پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران نوشته شده است. در تألیف کتاب، به مطالب مفیدی که در رساله به آنها پرداخته نشده بود و یا به مقدار کافی مورد بررسی قرار نگرفته بودند، به صورت مفصل‌تر و کامل‌تر پرداخته شده و در طی زمان تهیه آن، منابع جدید و مفید مرتبط با موضوع کتاب در تکمیل مفاد آن مورد استفاده قرار گرفته‌اند.

پیروز حناچی - محمود پورسراجیان